

Рудик І. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжкультурної комунікації та прикладної лінгвістики
Житомирського державного університету імені Івана Франка
E-mail: irinaru@fulbrightmail.org

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ПОЗНАЧЕННЯ БОЛЮ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті здійснено спробу визначити семантичну структуру лексичної одиниці *rain*, а також встановити засоби омовлення больових відчуттів у сучасній англійській мові. Автор доводить, що з огляду на суб'єктивний характер больових відчуттів, їх омовлення супроводжується процесами метафоризації. Як визначено в роботі, до основних джерел когнітивної метафоризації для осмислення її репрезентації больових відчуттів у сучасній англійській мові належать семантичні сфери температурних показників, форм і властивостей інструментів, а також рис живих істот.

Ключові слова: лексична одиниця, метафоризація, омовлення, відчуття, сфера-джерело.

Лексична одиниця *rain*, про яку йтиметься у статті, позначає один із проявів психічного життя людини. Підтримуємо думку про те, що прояви психічного життя людини доцільно позначати терміном *психічний стан*, оскільки саме категорія стану належить до основних понятійних категорій, виокремлюваних ще античними філософами [2, с. 5].

У психології та психіатрії традиційно виокремлюють шість психічних станів: почуття, настрої, афект, переживання, відчуття, емоція, які відрізняються тривалістю і ступенем проявів.

За Словником психологічних термінів, «відчуття – психічний процес, що полягає у відображенні мозком окремих властивостей та якостей предметів і явищ об'єктивного світу, а також станів організму при безпосередньому впливі подразників на відповідні органи чуттів» [3]. Отже, відчуття є свого роду зв'язком між свідомістю людини й об'єктивним світом, джерелом знань людини про світ.

У психології досі не укладено остаточного й беззаперечного переліку почуттів, відчуттів і емоцій. Крім того, спостерігаємо значну термінологічну плутанину в позначенні психічних станів. Інтерес до дослідження саме такого відчуття, як біль, є не випадковим, адже з-поміж усіх відчуттів, біль приносить людині найбільше страждання. З огляду на це, досліджувана тема видається доволі цікавою та актуальною, особливо з огляду на відсутність лінгвістичних досліджень у галузі омовлення болю.

Таким чином, метою представленої статті є встановити засоби омовлення больових відчуттів у сучасній англійській мові. Матеріалом дослідження є вибірка з Британського національного корпусу.

Почнемо з визначення лексичної одиниці *біль* (*pain*). За визначенням С. Ю. Головина, біль є психічним станом, який виникає в організмі внаслідок надпотужних або руйнівних впливів на організм при загрозі його існуванню чи цілісності [1].

Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English визначає лексему *pain* наступним чином:

- 1) *the feelings that you have in your body when you have been hurt or when you are ill/sick;*
- 2) *mental or emotional suffering;*
- 3) *(informal) a person or thing that is very annoying* [4].

Загалом у словникових дефініціях *pain* визначається як відчуття або стан, що супроводжується сильним фізичним або душевним дискомфортом, має певну локалізацію та ступінь прояву.

Кожне зі значень, що виокремлюється у складі лексеми *pain*, може бути представлене власним синонімічним рядом. Розгляньмо детальніше встановлені синонімічні ряди:

1. *hurting* (a symptom of some physical hurt or disorder);
2. *painfulness* (emotional distress; a fundamental feeling that people try to avoid);
3. *pain sensation, painful sensation* (a somatic sensation of acute discomfort);

4. *annoyance, bother, botheration, pain, infliction, pain in the neck, pain in the ass* (something or someone that is bothersome, annoying, causing trouble; a source of unhappiness).

З огляду на суб'єктивний характер больових відчуттів, їх омовлення супроводжується процесами метафоризації, запозиченням понять з інших семантичних полів. Спробуємо встановити, одиниці яких семантичних сфер застосовуються людиною для осмислення й репрезентації больових відчуттів, тобто, є джерелами когнітивної метафоризації.

Першою з таких семантичних сфер є **температурні показники**. Для вербалізації больових відчуттів широко застосовується низка прикметників на позначення температури: *hot, fiery, cold, freezing*, напр.:

He groaned, the hot pain of the blow flooding his senses, stunning him.

Прикметники *fiery* та *searing* можуть застосовуватися при описі болю для підкреслення його інтенсивності та специфічного «палючого» характеру, напр.:

Jessie sighed, feeling his head swell with fiery pain.

Across his scalp and down to his brows spread a searing pain.

Прикметниками, протилежними за значенням прикметникам *hot* і *fiery*, є *cold* та *freezing*. Обидва характеризують біль, пов'язаний зі зниженням температури та з відчуттям холоду – реального чи уявного – а також заміщення, заціпеніння, напр.:

I have had this freezing pain in my right arm and leg for over a week now.

Метафоричному переосмисленню за аналогічною моделлю можуть піддаватися також дієслова, напр.:

They said nothing to one another. Their faces, frozen with pain, said everything. The image burns in my mind...

Друга семантична сфера, яка активно "постачає" будівельний матеріал для вербалізації больових відчуттів, – **форми та властивості інструментів**. Сюди відносимо прикметники *sharp, dull, tight, deep*; дієслова *cut, pierce, stab* і т. д., напр.:

I had a cutting pain all through the race.

It is okay to feel lonely. It is better to feel something, even piercing pain, than to feel numb.

Прикметник *dull*, характеризуючи форму інструменту, має значення 'not sharp'. Ця характеристика може переноситися на больові відчуття: *dull pain* — тупий, приглушений біль. Протилежним йому за значенням є гострий, пронизливий біль – *sharp pain*. Такий біль є локалізованим і супроводжується відчуттям поколювання чи різання, ніби проникання в тіло гострого предмета, напр.:

Dull pain is generally like a constant spread out pain, not always as painful as a sharp pain which almost has an epicenter and feels like someone's sticking a needle into you.

Іншим прикметником, який позначає властивість предмета, а завдяки метафоризації починає вживатися на позначення болю, є *tight*. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English визначає лексему *tight* наступним чином:

fixed in position firmly; difficult to move or undo [4].

При перенесенні до семантичної сфери болю, цей прикметник утворює словосполучення *tight pain* – стискаючий біль, напр.:

I get a tight pain in my chest when I breathe.

При цьому в ролі суб'єкта болю може виступати як власне людина, яка відчуває біль, так і частина тіла, де локалізується біль, напр.:

When my husband eats food he gets a tight pain in his chest.

What is it when my stomach has a tight pain?

Прикметник *deep* також уживається для характеристики болю. Цікаво, що *deep* у позиції означення зазвичай використовується для характеристики душевного болю, напр.:

So how could she possibly tell her friend about the almost wild grief she felt at the prolonged absence of her husband; the deep, stabbing pain in her heart...?

It was feeling a deep ache of loss for something she had never had in the first place.

Still half dazed by shock, lashed by rage and a deeper pain she told herself was grief for Edmund...

Why could a man's voice in the night create an ache in a person so deep and so wide that it felt as if it could never be filled?

Як бачимо, вживання такого метафоризованого епітета з іменником *pain* свідчить про осмислення душі як глибинної складової людини, здатної переживати фізичний біль.

Третьою семантичною сферою, лексичні одиниці якої часто застосовують для опису больових відчуттів, є **рис живих істот**. Такі риси – оскільки вживаються на позначення відчуттів, які приносять людині страждання – є зазвичай негативними: *cruel, relentless, treacherous*, напр.:

He was gripped with severe and relentless pain in his left eye.

Цікавим є приклад уживання прикметника *treacherous* для характеристики душевного переживання:

She glared at him, hating the treacherous little ache in her heart at the thought that he might be in league with Harry Martin.

У межах даного контексту виділений прикметник вказує, перш за все, на несподіваність, неочікуваність відчуття болю.

Таким чином, проведене дослідження свідчить про те, що джерелами когнітивної метафоризації для осмислення й репрезентації больових відчуттів у сучасній англійській мові є семантичні сфери:

- температурних показників;
- форм і властивостей інструментів;
- рис живих істот.

Відповідно, маємо підстави диференціювати засоби, які вербалізують **біль як температуру, біль як інструмент і біль як живу істоту**. Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці англійського концепту *pain* та особливостей його вербалізації в англійському масмедійному дискурсі.

Список використаної літератури

1. Головин С. Ю. Словарь практического психолога / С. Ю. Головин. – 1998. — [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lawbooks.news/psihologiya_888_890/bol-44913.html
2. Камалова А. А. Чувства, эмоции, ощущения? О репрезентативности психических состояний в русском языке / А. А. Камалова // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. Серия: Филология, педагогика, психология. – 2017. – № 4. – С. 5–11.
3. Словник психологічних термінів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nuph.edu.ua/slovník-psihologichnih-terminiv/>
4. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. – Mode of access : <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

Рудик И.Н. Лексические средства обозначения боли в современном английском языке.

Аннотация

В статье осуществляется попытка определить семантическую структуру лексической единицы *pain*, а также выделить средства вербализации болевых ощущений в современном английском языке. Автор доказывает, что ввиду субъективного характера болевых ощущений, их вербализация сопровождается процессами метафоризации. Как установлено в работе, к основным источникам когнитивной метафоризации для осмысления и репрезентации болевых ощущений в современном английском языке относятся семантические сферы температурных показателей, форм и свойств инструментов, а также характеристик живых существ.

Ключевые слова: лексическая единица, метафоризация, вербализация, ощущение, сфера-источник.

Rudyk I.M. Lexical means of denoting pain in Modern English.

Summary

The objective of the paper is to determine the semantic structure of the lexical unit 'pain', as well as to describe the means of verbalizing the sensations of pain in Modern English. The objective above is reached by means of carrying out the following tasks: to analyze dictionary definitions of the lexical unit 'pain', to compile the list of its synonyms, to analyse the contexts containing this lexical unit obtained from the British National Corpus. As suggested by the study, the key source domains of cognitive metaphorization are: temperature indicators, shapes and parameters of instruments, and features of living organisms. These domains are used for realization and representation of sensations of pain in Modern English. The conclusion above gives grounds for the claim that Modern English speakers tend to verbalize pain as temperature, or pain as an instrument, or pain as a living organism. The perspectives of the research lie in the realm of cognitive studies, in particular in investigating verbalization of pain in the English mass-media discourse.

Key words: lexical unit, metaphorization, verbalization, sensation, source domain.